

EEN KRITISCHE KIJK OP DE KUST: IS ER EEN KUSTBELEID?



“Uit wat voorligt blijkt duidelijk dat er slechts twee mogelijkheden zijn : voortgaan zoals we nu bezig zijn hetgeen onvermijdelijk leidt tot de totale teloorgang van de Belgische kust. Ofwel opteren voor een aanpak van badplaats- en duinlandschapswaardering. Maatschappelijke moed en politieke wil zullen evenwel noodzakelijk zijn indien voor de laatste mogelijkheid gekozen wordt.“ Deze woorden werden dertig jaar geleden neergepend door wijlen professor Charles Vermeersch. Dertig jaar na datum maakte Bart Slabbinck, onder promotorschap van prof. em. Georges Allaert (UGent) aan de hand van een bevraging van 99 hoofdspelers in het kustdebat een stand van zaken op en vergeleek deze met een gelijkaardige analyse uit 1997. Is er sprake van een gekenterd kustbeleid? Of werd de spreekwoordelijke kip met gouden eieren verder geslacht? (Foto Luc David)

Met diepte-interviews van 40 à 60 minuten werden een groep, die bestond uit 19 politici, 22 ambtenaren, 27 vertegenwoordigers van de economische sector, 12 kerngetuigen uit middenveldorganisaties, waaronder de WMF, 10 wetenschappers en 10 MiNaraadsleden onderworpen aan een reeks open vragen. 22 personen daarvan volgen het kustbeleid al meer dan 20 jaar of langer actief op.

Met de kust wordt zowel het grondgebied van de polder- en kustgemeentes gevisieerd, als het strand, de duinen en het Belgisch deel van de Noordzee. Er werd via voornamelijk open vragen zowel gepolst naar beleidsmatige problemen als naar mogelijke oplossingen. Specifieke thema's als klimaatverandering

en kustverdediging, leefbaarheid, ruimtelijke planning en natuurbeleid passeerden de revue.

Enkele veelzeggende cijfers die meteen de toon zetten : 63% van de bevroagden vindt niet dat er sprake is van een echt kustbeleid. Slechts 23% van de bevroagden (vnl. politici) vindt van wel. Gepolst naar de toestand van de kust antwoordde 46% van de bevroagden dat deze als eerde negatief te bestempelen is. Slechts 20% concludeerde “eerder positief”.

De problematische kust

Wie een blik werpt op de aangekaarte problemen krijgt volgende top vijf :

1. te weinig bescherming – te weinig

- beschermde natuur / open ruimte
- 2. een te grote druk op de open ruimte
- 3. een fragmentatie – versnippering van bevoegdheden
- 4. een gebrek aan één gemeenschappelijke visie
- 5. betaalbaar wonen.

Vergeleken met 1997 (waar het Duinendecreet uit 1993 nog sterk na-ijlde in de antwoorden) valt bovendien op dat de uitdagingen complexer of beter diverser werden. Waar 1997 de focus lag op de kust als ‘strand en duin’, wordt de kust thans benaderd van ‘polder t.e.m. zee’. Ook duiken naast milieu- en natuurproblemen ook socio-economische uitdagingen op. Wat wel een rode draad was én is, is het (gebrekig) institutionele kader, waarbij de bevrageden wijzen op o.m. het onvoldoende samenwerken tussen bestuursniveaus. Meermaals werd gewezen op de concurrentie tussen badplaatsen, een gebrek aan visie of het overgewicht dat toerisme/economie krijgt (t.o.v. zachte waarden). Het kustbeleid anno 2015 lijkt de perceptie op te wekken vooral te focussen op het hier en nu en op harde (economische) waarden.



Foto : www.geopunt.be

Ruimtelijke ordening en de kust

Het beleidsdomein ‘ruimtelijke ordening’ is niet verrassend illustratief voor de kritiek op het kustbeleid (slechts 5% van de bevrageden evalueert dit positief). Weliswaar kan de historische erfenis als excuus ingeroepen worden, de grondslagen zijn tekenend voor de huidige malaise. Een gebrek aan politieke draagkracht. De perceptie als zou ruimtelijke ordening façadepolitiek zijn – een papieren tijger zonder daadkracht (aan goede ideeën vaak immers geen gebrek). De kritiek van de beleidsmakers op ruimtelijke ordening staat in schril contrast met het natuurbeleid dat door 61% als positief wordt bestempeld en nog eens 20% als positief doch nog ontoereikend. Een gunstige evaluatie met dank aan het Duinendecreet dat wel politieke trekkers kende, dat wel slagkrachtig was (en aan de wieg stond van o.m. ambitieuze projecten in de IJzermonding & de Zwinduinen) én dat niet uitgehold werd. Al heeft het succes van het Duinendecreet een keerzijde want bij

bij politici én economische stakeholders leeft hierdoor de perceptie dat er naar biodiversiteit geen uitdagingen meer zijn. Nochtans zijn de kustbiotopen nog ver van een goede staat van instandhouding.



Foto : Koksijde duin

Opportunities voor de kust

De bevraging legde niet alleen de knelpunten bloot maar wees ook op opportuniteiten. Opvallend is zo dat net als in 1997 de resultaten als a-politiek bestempeld kunnen worden (d.w.z. dat de aangekaarte thema’s geen partijpolitieke stromingen verraden). Verschillend t.o.v. 1997 is dat het defensieve – reactieve discours (bvb. “stop bebouwing in de duinen”) ingeruild werd voor een pragmatischer – pro-actiever perspectief. Een “geïntegreerd kustzonebeheer” mag dan op het terrein kortom (nog) niet ervaren worden, de ideeën zijn gemeengoed geworden en vertalen zich kustbreed van polder tot en met de zee.

De top vijf van de geopperde oplossingen in 2015 ziet er als volgt uit :

1. een totaalvisie op de kust
2. klimaatadaptatie (in bijzonder een plan voor de kustverdediging)
3. een duurzame ontwikkeling – een evenwichtige ontwikkeling
4. werken aan een duurzame mobiliteit
5. bestuurlijke samenwerking – integratie.

Opvallend is tevens dat het merendeel van de bevrageden eenzelfde toetsingskader hanteren. Niet gestoeld op kwantiteit wel op kwaliteiten. De kust staat voor bewoners en “binnenlanders” synoniem staat voor een rustgevende plaats ... een alternatief voor de grijze stedelijkheid – het hectische hinterland. De kust kortom als letterlijk & figuurlijk de andere kant van het (binnen)land. De kust fungeert als de geografische en zintuigelijke rand of grens van het (binnen)land. Eigen aan de kust is ook het belang van het toerisme en de havens als economische spelers van formaat. Beiden hebben veel welvaart gebracht, maar doorbreken ook dit beeld van ongereptheid. De ‘economische beleidsmaker’ bestaat niet. Bevrageden die spontaan

een pleidooi hielden pro toerisme, zwegen in de regel (83%) over de uitbouw van zeehavens (en vice versa) of gaven er zelfs onverholen kritiek op en bestempelden deze economische infrastructuur (havenkranen, strekdammen,..) als bedreiging van weidse zichten en andere kernkwaliteiten van de kust.

Uit de detailanalyse blijkt dat niet alleen het 'verschillend en ongerept zijn' als kernkwaliteit van de kust naar vore treedt. Ook 'stedelijkheid', als kwalitatief samenleven trad op de voorgrond. Ze wordt weerspiegeld in onder meer de zeedijk en het strand als de grootste publieke ruimte van het land. De 'kuststad', karikaturaal wel eens omschreven als een moderne Atlantikwall, is niet alleen een realiteit, maar bovenal ook een opportuniteit. Ogenschoonlijk paradoxaal zou men uit het onderzoek zelfs een onbewust pleidooi voor een meer stedelijke kust kunnen afleiden. Daarbij wordt gedacht aan een compacte kuststad die niet verder uitwaaiert, die hierdoor zelfs kansen creëert om ecologische processen een eerherstel te geven, die zich wapent tegen de klimaatveranderingen en bovenal ook mensen samenbrengt.



Naar een nieuwe 'kustreflex'

Ten aanzien van een toekomstig evenwichtig kustbeleid is het tekenend dat er geen consensus was bij de bevrageden over welk niveau de trekker moest vormen. Wat wel, opdook zijn sleutels voor succes zoals onder meer het opmaken van één totaalvisie op de kust (53% van de bevrageden), die vervolgens consequent net dient uitgevoerd te worden (16%), waarbij een evenwicht tussen harde en zachte waarden bewaakt dient te worden (39%) vanuit een bestuurlijke samenwerking (28%). Deze pleidooi zou kunnen omschreven worden als een 'kustreflex'. De vraag is hoe het verder gaat. Het in herhaling vallen van het beleid zal tot eenzelfde resultaat leiden. Zo bleek recent nog bij het in de prullenmand verdwijnen van de studie 'Metropolitaan Kustlandschap 2100', dat de ontwikkelingsmogelijkheden van de kust tot 2100 onderzocht in het kader van een veranderend klimaat en socio-economische context.



Foto hierboven : het strand in Zeebrugge na machinale reiniging. Foto onder : prille duinvorming eveneens op het strand in Zeebrugge. Foto's van kustwerkgroep Natuurpunt.

Is er een klimaatbeleid aan de kust?

De geesten zijn t.o.v. 1997 getijpt, al lijkt een wervende rode draad nog niet gevonden. Een thema als 'klimaatverandering' is nochtans een mogelijk goede kandidaat. Slechts 22% beschouwde het beleid inzake "klimaatadaptatie" als afdoende. 61% bestempelde het als te weinig. 9% was zelfs van mening dat er geen beleid was. Opmerkelijk, voornamelijk politici toonden in de bevraging van de Universiteit Gent een groot vertrouwen in het huidige beleid. Wetenschappers en vertegenwoordigers van het middenveld bleken de koelste minnaars. De kritiek als zou er geen klimaatadaptatiebeleid zijn, is niet alleen kritiek op het kustveiligheidsbeleid. Weliswaar levert 32% kritiek op het huidige kustveiligheidsplan (te duur – vasthouden aan "hold the line" – te laag veiligheidsniveau - ...), gewezen wordt ook op de nood aan een verbreding van de tijdshorizon (18%) als op een verbreding van de thema's (14%).

Ver van m'n bed ? Ver van m'n voordeur ?

Misschien een nog frappantere vaststelling is dat bij de open vraagstelling naar kustproblemen niet alleen politici maar alle doelgroepen - op de wetenschappers na - klimaatverandering lijken te vergeten ("slechts" plaats 7 – een spontane vermelding door 27% bevrageden). Wordt expliciet gewezen op het thema dan staat klimaatverandering plots op nummer één.



Klimaatverandering was in 1997 nog ontbrekend. Als gepolst wordt naar wat klimaatverandering betekent, blijkt zo dat 87% wijst op “een stijging van de zeespiegel”. Op twee – genoemd door slechts 38% van de bevrageerden – staat “overstromingen”. Opvallend is dat wie woont aan de kust dit facet in de regel vergeet. Terwijl beleidsmakers wonend in het hinterland dit in de regel wél vermelden.

Door nog minder beleidsmakers wordt gedacht aan de hogere kans op zwaardere stormen (35%), grotere kans op zomerse droogtes (27%), effecten op de fauna & flora (25%) en onvoorspelbare weerpatronen (18%).

Naar een verbreed klimaatadaptatiebeleid ?

Niet dat het thema van bijvoorbeeld inlandse overstromingen onberoerd bleef het laatste decennium. Wie immers de diverse denkoefeningen voor de kust (Ccaspar – academische wereld, Kappa – milieubeweging, Vlaamse Baaien – bedrijfswereld, Metropolitaan Kustlandschap 2100 – overheid) analyseert, ontdekt bovenal een groeiende consensus (al zijn er uiteraard verschillen). Een consensus om af te stappen van “hold the line” (en een verhaal uit te werken op een bredere, meer dynamische kustzone). Een consensus om de blik te richten op een verdere tijdshorizon (i.e. 2050 of zelfs 2100). Een consensus om meer mét de natuur te werken (“werken met sediment” & “werken met water”). Een consensus om een meer ecosysteemgericht beheer van de kust uit te stippelen (en de enge ingenieursbenadering – de idee van “de maakbare kust” – te laten varen). Maar deze plannen liggen ondertussen stof te vergaren. Of zo lijkt het dan. De consensus voor een koerswijziging mag dan immers (enigszins verdoken) aanwezig zijn binnen de diverse stakeholders.

Breed bekend is ze dus nog niet zo leert de bevraging ... al groeit het besef wel dat het roer om moet. Een maatregel als “duin voor dijk” was tijdens de opmaak van het kustveiligheidsplan een “no passaran” voor de kustburgemeesters (ook al bestempelde het Waterbouwkundig Labo dit destijds als dé oplossing vanuit financieel én milieu-technisch standpunt). In de bevraging van 2015 bleken de geesten gerijpt. 65% van de bevrageerde beleidsmakers stond immers zeer positief t.o.v. deze maatregel (o.m. omdat strandsuppleties als zeer kostelijk werden bestempeld). 18% positief. Slechts 6% vond het een slecht idee. ... Al dient gezegd dat wel een meerderheid een omzichtige benadering bepleitte. Zo wordt in bijzonder een lans gebroken voor een goede communicatie. Alsook werd gepleit voor een proefproject. Of zoals een initieel zeer kritische beleidsmaker opmerkte :

Voor mij is ‘duin voor dijk’ bespreekbaar. Eigenaars van zeedijkappartementen zijn geen domme mensen. Het is belangrijk om het uit te leggen. We moeten hen overtuigen met o.m. wervende beelden.

Samengevat : de uitdaging van klimaatverandering is niet min voor de kust. Toch toont ze hoe dit soort actuele dossiers dé springplank kunnen vormen om werk te maken van een breed gedragen en toekomstgericht kustbeleid 2.0. En belangrijk er is een groeiend draagvlak. Waarop nog wachten ?

Tekst : Bart Slabbinck & prof. em. Dr. G. Allaert, Universiteit Gent, bewerkt voor WMF-tijdschrift door Katty De Wilde.

Foto onder : Haven West Blankenberge- Natuurpunt

